

ks. Ryszard Andruszko

FUNKCJA OJCA DUCHOWNEGO W ŻYCIU SEMINARIUM W OSTATNICH DOKUMENTACH KOŚCIOŁA

1. WPROWADZENIE

Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis* Jana Pawła II jest skierowana w sposób szczególny do wychowawców i odpowiedzialnych za formację kandydatów do kapłaństwa na całym świecie. Odnajdujemy w niej zaproszenie do przeanalizowania na ile problematyka Synodu Biskupów z roku 1990, który był poświęcony formacji kapłanów we współczesnym świecie, aktualizuje się na terenie poszczególnych krajów.

Okazją do takiej refleksji był IV Międzynarodowy Kurs Doskonalenia Wiedzy i Kwalifikacji Rektorów i Formatorów w Seminarjach Duchownych, który został zorganizowany przez Rzymską Akademię Królowej Apostołów w dniach od 2 lipca do 7 sierpnia 1994 roku¹.

Jednym z punktów programu w/w kursu było przestudiowanie zadań i obowiązków, które dokumenty Kościoła przypisują poszczególnym formatorom w seminarium, oraz analiza sytuacji i problemów, z którymi spotykają się podczas pełnienia swoich funkcji.

Będąc uczestnikiem sekcji ojców duchownych, pragnę w niniejszym opracowaniu zwrócić szczególną uwagę na funkcję ojca duchownego w życiu seminarium w oparciu o ostatnie dokumenty Kościoła².

2. TERMINOLOGIA ZAWARTA W DOKUMENTACH

Najczęstszym terminem, który spotykamy niemalże we wszystkich dokumentach odnoszących się do formacji duchowej alumnów jest określenie **kierownik duchowy**, które zamiennie stosuje się z terminem **ojciec duchowny**. Innym jeszcze określeniem jest nazwa **moderator życia duchowego**.

Obecnie skierujemy naszą uwagę na to, co mówią na ten temat dokumenty.

„Formacja duchowa niech się wiąże ściśle z intelektualną i duszpasterską, przy czym szczególnie z pomocą kierownika duchowego powinna być tak prowadzona, aby alumni nauczyli się żyć w zażyłej i nieustannej łączności z Ojcem przez Syna Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym ...”³.

„W każdym seminarium powinien być przynajmniej jeden kierownik życia duchowego (*spiritus director*) z pozostawieniem jednak alumnom swobody udania się do innych kapłanów, wyznaczonych przez biskupa do tego zadania”⁴.

„... nigdy nie wolno żądać opinii kierownika duchowego i spowiedników”⁵.

„... zaleca się, by każdy miał kierownika swojego życia duchowego (*moderatore suae vitae spiritualis*), ale wybranego w sposób wolny ...”⁶.

„Zgodnie z miejscowym zwyczajem w każdym seminarium winni być ludzie odpowiedzialni za kierowanie nim. Są to: rektor, wicerektor, ojciec lub ojcowie duchowni (*director vel directores spirituales*) ...”⁷.

„Mając stale na uwadze duszpasterski cel całej formacji kapłańskiej niech Ojciec Duchowny dopomaga alumnom w uporządkowanym rozwoju życia duchowego na różnych jej płaszczyznach ...”⁸.

„... wyrazem też troski o powołania kapłańskie winna być również zdecydowana i przekonująca propozycja kierownictwa duchowego. Trzeba koniecznie odkryć na nowo wielką tradycję osobistego kierownictwa duchowego, które zawsze przynosiło liczne i cenne owoce w życiu Kościoła ...”⁹.

„Wspólnota wychowawcza seminarium jest skupiona wokół osób odpowiedzialnych za formację: rektora, kierownika lub ojca duchownego ...”¹⁰.

„Bardzo wymagająca jest także funkcja kierownika czy ojca duchownego, na którym ciąży odpowiedzialność za rozwój duchowy alumnow na forum wewnętrznym, za przewodnictwo i koordynację różnych praktyk pobożnościowych i za życie liturgiczne w seminarium. On również jest koordynatorem pozostałych kapłanów upoważnionych przez biskupa do spełniania kierownictwa duchowego wobec alumnow jako spowiednicy ...”¹¹.

Analizując powyższe teksty i określenia w nich zawarte, dochodzimy do wniosku, że są trzy typy kierownika duchowego, albo bardziej zrozumiale, trzy funkcje.

1. Kierownik duchowy (ojciec duchowny) dla całej wspólnoty, mianowany przez biskupa, który:

- ukierunkowuje życie duchowe wszystkich alumnow,
- zapewnia jedność i koordynuje pracę pozostałych kapłanów upoważnionych przez biskupa do formacji duchowej seminarzystów jako kierowników duchowych (ojców duchownych), bądź jako spowiedników,
- pełni funkcję publiczną zewnętrzną dla całej wspólnoty i jednocześnie może być kierownikiem duchowym osobistym dla tych alumnow, którzy go wybiorą.

2. Kierownik duchowy osobisty

Mamy tu na myśli współpracę, jaka istnieje między kapłanem przygotowanym do tej roli a klerykiem w sposób szczególny na początku jego drogi powołania. Z tego też powodu, powinna być większa liczba kierowników duchowych w celu zachowania wolności wyboru dokonywanego przez alumna. Dokumenty w/w mówią o kapłanach delegowanych do tego celu przez biskupa¹², i tylko spośród tych osób można dokonywać wyboru.

3. Kierownik duchowy osobisty dobrowolnie wybrany spośród tych, którzy nie są delegowani przez biskupa.

Kodeks Prawa Kanonicznego w Kanonie 246—§ 4 mówi o kierowniku swojego życia duchowego (*moderatore suae vitae spiritualis*), wybranego w sposób wolny, bez szczegółowego określenia, czy jest to osoba wyznaczona przez biskupa, czy też spoza tego grona. Problem staje się bardziej zrozumiały, jeśli odniesiemy się do Kanonu nieco wcześniejszego 239—§ 2, który wyraźnie podkreśla, że chodzi o kierowników duchowych wyznaczonych przez biskupa.

Podsumowując wyżej wymienione funkcje, stwierdzamy, że dwie pierwsze są urzędowe — wyznaczone przez biskupa, natomiast trzecia figura oficjalnie nie jest brana pod uwagę, a nawet jest odradzana z obawy przed problemami, które mogłyby się zrodzić podczas tej praktyki.

Idąc dalej, spróbujmy odpowiedzieć na pytania wylaniające się z tego problemu.

1. Czy pozostali formatorzy seminaryjni mogą spełniać funkcję kierownika duchowego?

Nie znajdujemy w dokumentach Kościoła odpowiedzi jasnej potwierdzającej ani przeciwej. Pozwolenie może się zawsze odnosić do pozostałych formatorów. Kodeks Prawa Kanonicznego daje możliwość udania się do swoich formatorów do spowiedzi¹³. Jeśli jest przyzwolenie odnoszące się do sakramentu pojednania, to dlaczego wyklucza się w tym wypadku kierownictwo duchowe?

Ratio fundamentalis francuskie (n. 3.1.26) pozwala na pełnienie roli kierownika duchowego pozostałym formatorom, wyłączając z tej roli rektora. Natomiast RF włoskie (n. 280) przypomina, że dzisiaj zmierza się do coraz większego złączenia rozdziału pomiędzy różnymi funkcjami wśród formatorów.

2. Czy kierownik duchowy osobisty alumna może być również jego spowiednikiem?

Dokumenty nie widzą żadnej niezgodności pomiędzy rolą kierownika duchowego i spowiednika zarazem, ponieważ w jednym i drugim przypadku pozostaje się na forum wewnętrznym. Nawet zaleca się, aby te dwie funkcje spełniała ta sama osoba, która jest odpowiedzialna za całość formacji duchowej alumna.

3. PRZYMIOTY CHARAKTERYZUJĄCE OSOBE OJCA DUCHOWNEGO

W dokumentach Kościoła od dawna zwraca się uwagę na staranny wybór wychowawców, ich wszechstronne przygotowanie do stających przed nimi zadań i obowiązków, oraz na dostarczanie im bodźców do ciągłego podnoszenia ich kwalifikacji¹⁴.

Charakteryzując osobę ojca duchownego mamy na myśli również pozostałych formatorów przyszłych kapłanów. Ksiądz Stanisław Czerwik w oparciu

o nauczanie Jana Pawła II, wylicza następujące przymioty formatorów w seminarium:

1. dojrzałość ludzka i duchowa,
2. doświadczenie duszpasterskie,
3. kompetencja,
4. pewność własnego powołania,
5. umiejętność współpracy¹⁵.

Jakim powinien być ten, który ma alumnom pomagać w rozwoju życia wewnętrznego?

Musi przede wszystkim pamiętać, że tym który formuje alumna jest Duch Święty. Ojciec duchowny jest tylko Jego narzędziem i najbliższym współpracownikiem.

Kierownik duchowy, mianowany przez biskupa, jest zobowiązany towarzyszyć całej wspólnotie seminaryjnej i jej poszczególnym członkom w poszukiwaniu woli Bożej w ich życiu i w mądrym kroczeniu na drodze powołania¹⁶.

Ma pomagać alumnom, by w mocy Ducha Świętego rozwijali się integralnie poznając w pokorze prawdę o sobie, o swojej godności i powołaniu,

- jest on człowiekiem głębokiej wiary i zawierzenia,
- posiada żywe poczucie obowiązku kapłańskiego i pasterskiego (gorliwość i miłość pasterska),
- jest stały w swoim powołaniu,
- posiada jasny sens Kościoła,
- jest osobą zintegrowaną i dojrzałą psychicznie (emocjonalnie i uczuciowo),
- potrafi właściwie ocenić siebie, jest świadomy własnych ograniczeń, słabości i otwarty na ustawiczny własny rozwój,
- cechuje się inteligencją połączoną z roztropnością i mądrością, prawdziwą kulturą umysłu i serca,
- cechuje go łatwość nawiązywania kontaktów międzyosobowych i dialogu z Bogiem i ludźmi, których pragnie wprowadzić w doświadczenie przyjaźni z Bogiem w Chrystusie w Duchu Świętym,
- potrafi współpracować z innymi,
- charakteryzuje się zdolnością do przyjęcia, słuchania, dialogu i zrozumienia, która wypływa i jest połączona z solidną i szeroką wiedzą; obok gruntownej znajomości teologii dogmatycznej, bez której łatwo mógłby zbłądzić w sprawach wiary i teologii moralnej, kierownik duchowy musi być znawcą teologii duchowości opartej na studium różnych kierunków i szkół życia wewnętrznego, oraz na analizie klasycznych dzieł mistrzów duchowości, która pozwoli mu zrozumieć naturę życia duchowego, etapy jego rozwoju, przyczyny opóźnień i trudności związanych z rozwojem, pomoże też w udzieleniu poprawnych rad stosownych do konkretnych sytuacji; również dobra orientacja w psychologii i pedagogice, a także trochę w psychiatrii może być bardzo pomocna dla ojca duchownego¹⁷,

- jest on kompetentnym świadkiem wiary w stopniowym i pokornym rozpoznawaniu planu Bożego w życiu swoich wychowanków,
- jest on wreszcie pierwszym strażnikiem własnej tożsamości i swoich obowiązków, których nie może się zrzec i które są nie do zastąpienia przez innych formatorów w seminarium.

4. OBOWIĄZKI I ZADANIA OJCA DUCHOWNEGO W SEMINARIUM

Chrystus dziś formuje duszę powołanego i czyni to przez osobę kierownika duchowego. Pozostali wychowawcy odpowiedzialni za formację przyszłych kapłanów, pomagają i współpracują ze sobą w duchu wzajemnej komunii na tej samej linii formacyjnej, której celem jest kapłan – duszpasterz.

1. Ojciec duchowny jest urzędowym niejako kierownikiem duchowym alumna, której to roli nie może zlecić wyłącznie spowiednikowi, nawet gdyby on spełniał również to zadanie.

2. Ojciec duchowny w sposób szczególny jest odpowiedzialny za duchową formację kleryków, współpracując z pozostałymi ojcami duchownymi i stałymi spowiednikami seminaryjnymi na forum wewnętrznym.

3. Przygotowanie alumnów do ich przyszłych zadań w Kościele domaga się od ojca duchownego posiadania jasnej wizji posoborowej duchowości kapłana, jakiego oczekuje Kościół i diecezja, w której będzie sprawował w przyszłości swoją kapłańską misję. Koniecznością jest uzupełnianie tej wizji postulatami płynącymi z ostatnich wskazań dokumentów Kościoła.

4. Kierownik duchowy z wielką troską pomaga alumnowi postępować na drodze życia wewnętrznego, które dokonuje się na płaszczyźnie naturalnej i nadprzyrodzonej obejmującej całą jego osobowość.

5. Zadaniem ojca duchownego jest nieustannie troszczyć się o prawidłowy rozwój i właściwe odczytanie powołania kapłańskiego alumna wyrażające się w opinii (na forum wewnętrznym) o autentyczności Bożego wezwania przez Kościół, dla Kościoła i w Kościele. Jeżeli ojciec duchowny dostrzeże wyraźne objawy braku pozytywnych oznak powołania, w sumieniu jest zobowiązany przekazać te spostrzeżenia zainteresowanemu klerykowi.

6. Powyższe cele formacyjne ojciec duchowny stara się realizować przede wszystkim przez praktykę indywidualnego i wspólnotowego kierownictwa duchowego, mającego także na celu sakramentalne i pozasakramentalne kształtowanie sumień alumnów¹⁸.

7. W zakres wspólnotowego kierownictwa duchowego wchodzi wykłady z teologii życia wewnętrznego, nauczanie, konferencje ascetyczne dla poszczególnych roczników i dla całej wspólnoty kleryków oraz praktyka wprowadzania ich w skarbiec liturgii Kościoła, która jest najbogatszym źródłem życia duchowego. Wiele uwagi poświęca on wychowaniu do umiłowania przez alumnów różnych rodzajów i metod modlitwy, szczególnie modlitwy myślniej. Wyjątkową opieką otacza alumnów pierwszego

roku wprowadzając ich w rzeczywistość chrześcijańskiego życia wewnętrznego.

8. Indywidualne, pozasakramentalne kierownictwo duchowe realizowane jest przez osobiste spotkania i rozmowy ojca duchownego z klerykami (co najmniej dwa razy w semestrze). Ten sposób formacji powinien zwrócić uwagę na duchowe potrzeby alumna, mieć charakter pozytywny, posiadać wymiar eklezjalny, być ukierunkowany ku kapłaństwu i świętości.

9. W wypełnianiu zadań formacyjnych ojciec duchowny stosuje się do wskazań Kościoła zawartych w odpowiednich dokumentach i statutach diecezjalnych czy zakonnych. Korzysta przede wszystkim z takich form formacji, które się sprawdziły i są zalecane w Kościele.

10. Ojciec duchowny nie może zabierać głosu na forum zewnętrznym w sprawach alumna znanych mu z racji pełnienia swojej funkcji w seminarium (absolutna dyskrecja).

11. Spełnianie funkcji kierownika duchowego wiąże się z jego stałą dyspozycyjnością dla kleryków, a więc z jednoczesną koniecznością jego ciągłego przebywania w seminarium. Nie powinien być obciążony dodatkowymi obowiązkami nie związanymi z formacją alumnów do kapłaństwa.

5. ZAKOŃCZENIE

Ojciec Święty mówiąc o konkretnych osobach, którym Kościół zleca zadania związane z formacją przyszłych kapłanów, podkreśla rolę ojca duchownego, który widziany jest jako starszy brat idący na czele, ale nie przerażający swoją osobą. Ma on towarzyszyć powołanym, by wyrosli na samodzielnych, dojrzałych ludzi i pomagać im w rozpoznawaniu powołania i gotowości współpracy.

Kierownik duchowy ma kochać alumnów, rozumieć ich, a jednocześnie nie pobłażać im. Miłość i zaufanie to podstawowe płaszczyzny jego oddziaływania. Ma on niestrudzenie odwoływać się do serdecznej, głębokiej wiary w Chrystusa Pana i jednocześnie włączać kleryków do współodpowiedzialności za swoją formację.

Stąd ojciec duchowny powinien poznać każdego z podopiecznych, następnie towarzyszyć alumnowi na drodze, którą Duch Święty go prowadzi, a która z czasem ujawnia się dzięki stałemu kontaktowi i dialogowi (wylączność i dyskrecja kontaktów indywidualnych). Ma on pomóc powołanemu w przeżywaniu wiary i doświadczenia Boga (rola dni skupienia). Kierownik duchowy jest przewodnikiem, doradcą duchowym, przyjacielem i sprzymierzeńcem w dążeniu do obranego celu przez alumna. Dlatego więc powinien mieć pewną wizję przed sobą, musi wiedzieć czego chce, dokąd dąży i dokąd ma prowadzić powierzonego swej opiece kleryka. Z tym wiąże się posiadanie odpowiedniej wiedzy i osobiste doświadczenie.

W końcu to, co jest ogromnie ważne w wypełnianiu tej funkcji, ojciec duchowny powinien promieniować głębszym życiem wewnętrznym, by jego rady nie były tylko czysto teoretycznymi wskazaniem, ale były jak najbardziej prześlaknięte życiem i z nim związane.

Alumn potrzebuje artysty – powiedział ks. Abp Stanisław Nowak, opiekun Sekcji Ojców Duchownych z ramienia Konferencji Episkopatu Polski – bo „sztuka nad sztukami kierować duszami” (św. Grzegorz). Ojciec duchowny jest artystą przyszłych artystów, ponieważ im więcej zakus zewnątrz, tym większa musi być siła Kościoła. Do tego potrzebni są mistrzowie¹⁹.

PRZYPISY

¹ IV Corso Internazionale di Abilitazione e Aggiornamento per Rettori e Formatori di Seminari, 2 luglio – 7 agosto 1994, Centro di Spiritualità „Getsemani” – Casale Corte Cerro (Novara), Italia.

² Dekret o formacji kapłańskiej *Optatam Totius*, Soboru Watykańskiego II (DKF); *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Pallotinum 1984 (KPK); *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Congregatio pro Institutione Catholica, Romae 1985 (RF) tłumaczenie na język polski RF uzyskało aprobatę Kurii Metropolitalnej w Krakowie (554) w dniu 22 II 1986 r.; Jan Paweł II, Posynodalna Adhortacja Apostolska *Pastores dabo vobis*, 1992 r. (PDV); *Direttive sulla preparazione degli educatori nei seminari*, della S.C. per l'Educatione Cattolica, Roma 1993 (Direttive).

³ DFK 8.

⁴ KPK, Kan. 239 – § 2.

⁵ KPK, Kan. 240 – § 2.

⁶ KPK, Kan. 246 – § 4.

⁷ RF 27.

⁸ RF 45.

⁹ PDV 40.

¹⁰ PDV 66; określenie ojciec duchowny i nazwa kierownik duchowy – zob. Ks. M. Chmielewski, *Teologiczne aspekty kierownictwa duchowego*, Ateneum Kapłańskie 85(1993), t. 120, s. 50–66 (AK).

¹¹ Direttive 44.

¹² Por.: KPK, Kan. 239 – § 2, i Direttive 44.

¹³ KPK, Kan. 240 – § 1: Oprócz spowiedników zwyczajnych, powinni regularnie przychodzić do seminarium także inni spowiednicy, a ponadto alumnini powinni mieć zawsze możliwość udania się, z zachowaniem jednak seminaryjnej dyscypliny, do jakiegokolwiek spowiednika, w seminarium lub poza nim.

¹⁴ Por.: DFK 5, które jest jakby echem encykliki Piusa XI z 1936 roku, *Ad catholici Sacerdoti* (37–52); por. RF 28–31, PDV 66.

¹⁵ Ks. S. Czerwik, *Osoby odpowiedzialne za formację kapłańską*, AK 85 (1993), t. 120, s. 427–441; por.: Ks. W. Słomka, *Sakrament kapłaństwa jako podstawa duchowości kapłańskiej*, [w:] *Teologia duchowości katolickiej*, Maciej Igielski (red.), Lublin 1993, s. 224 nn.

¹⁶ Por.: Directive 61.

¹⁷ Ks. S. Moje k, *Kierownictwo duchowe*, [w:] *Teologia duchowości katolickiej*, dz. cyt., s. 337.

¹⁸ Por.: Ks. T. H u k, *Formacja alumna do przeżywania więzi z Chrystusem według adhortacji «Pastores dabo vobis»*, Biuletyn Wychowania Seminaryjnego, red. Sekcja Ojców Duchownych, 26 (1993), Elk – Poznań – Warszawa 1993/1994, s. 18 – 25; por.: I. Peri, *I Seminari*, Roma 1985, s. 205.

¹⁹ Abp Stanisław Nowak – homilia wygłoszona podczas Konferencji Ojców Duchownych Seminariów Diecezjalnych i Zakonnych w Polsce, Koszalin 3 IX 1992 r.